

STRUKTURA SOUČASNÉ SVĚTOVÉ EKONOMIKY

Kompletní text k tématu viz:

KUNEŠOVÁ, H., A. KOCOUREK, P. BEDNÁŘOVÁ, E. CIHELKOVÁ a M. NOVÝ. 2014. Světová ekonomika. Nové jevy a perspektivy. 3. vyd. Praha: C. H. Beck. ISBN 9788074005022. **kapitola 3**

Na začátku vývoje světové ekonomiky tvořily strukturu světové ekonomiky dvě skupiny zemí: země rozvinuté (metropole) a závislá území (kolonie). Po 1. světové válce vznikly první centrálně plánované ekonomiky (Sovětský svaz a Mongolsko), jejich počet dále vzrostl po 2. světové válce. S rozpadem koloniální soustavy v 60. letech se zformovala struktura světové ekonomiky založená na třech skupinách zemí: rozvinuté tržní ekonomiky, centrálně plánované ekonomiky a rozvojové ekonomiky. Devadesátá léta přinesla opět změnu: centrálně plánované ekonomiky se začaly měnit v ekonomiky transformující.

Mechanismus světového trhu vytvořil velké rozdíly v ekonomické úrovni jednotlivých zemí, které se neustále prohlubují. Dochází tak k diferenciačnímu procesu a v důsledku toho ke změnám ve světové ekonomice: mění se její struktura i váha jednotlivých zemí.

Výrazné **prohlubování diferenciačního procesu** můžeme sledovat porovnáním ukazatele hrubého domácího produktu na obyvatele mezi rozvinutými a rozvojovými zeměmi. Používá se také ukazatel „časového zpoždění“ v ekonomickém vývoji za vyspělými zeměmi.

Rozdíly mezi rozvinutými ekonomikami a rozvojovými ekonomikami se nejen nezmenšují, ale naopak zvětšují. Projevuje se to tím, že produkt na obyvatele vyjádřený v absolutních číslech v první skupině zemí roste rychleji než v zemích rozvojových. Hovoříme o „rozevírání ekonomických nůžek“. Rozevírání ekonomických nůžek vytváří jeden ze základních globálních problémů lidstva – **rozpor mezi bohatými a chudými zeměmi** – který se projevuje v politice jako rozpor mezi Jihem a Severem.

V důsledku diferenciačního procesu a politických změn ve střední a východní Evropě na přelomu 80. a 90. let se zformovala **struktura současné světové ekonomiky**, kterou tvoří tři skupiny zemí: země rozvinuté, transformující se (též označované jako tranzitivní) a rozvojové. Toto členění zemí je uváděno ve studiích OSN¹ a do roku 2002 ho ve svých statistikách uváděl také IMF².

Od roku 2003 IMF ve svých statistikách rozděluje země do dvou skupin³. Tvoří je skupina **rozvinutých ekonomik** (*advanced economies*), do které je v roce 2013 zařazeno 35 zemí a skupina zemí označovaných termínem **vynořující se trhy a rozvojové ekonomiky** (*emerging market⁴ and developing economies*) – do této

---

¹ UN. *World Economic and Social Survey 2005*. New York, Geneva : UN, 2004, s. 125-126

² UN. *World Economic Outlook*. Washington : IMF, September 2002, s. 157-163

³ např. IMF. *World Economic Outlook*. Washington : IMF, April 2013, s. 137 – 143

⁴ Také překládáno jako nastupující trhy nebo rozvíjející se trhy.

skupiny IMF v roce 2013 zahrnuje 153 zemí včetně těch, které stále procházejí procesem ekonomické transformace⁵.

Rozvinuté ekonomiky

Země s rozvinutou ekonomikou se vyznačují vysokým životním standardem. Jejich ekonomiky jsou silně orientované na rozvoj služeb, podíl průmyslu na tvorbě celkového produktu se snižuje, podíl zemědělství je velmi malý. Rozvinuté země využívají vyspělé technologie, vyznačují se vysokou produktivitou práce a jsou centry vědecko-technického výzkumu. Vlády rozvinutých zemí nabízejí v případě potřeby pomoc ostatním zemím, samy obvykle pomoc nepotřebují.

Z této skupiny zemí je možné vyčlenit následující podskupiny:

- **největší rozvinuté ekonomiky světa** (podle podílu na světovém HDP) – tzv. **skupina G7**. Tvoří ji sedm zemí: USA, Japonsko, Německo, Francie, Itálie, Velká Británie, Kanada⁶,
- **ostatní rozvinuté ekonomiky** – ostatní země západní Evropy, dále Austrálie, Izrael, Kypr, Nový Zéland,
- **asijské nově industrializované země** – Jižní Korea, Tchaj-wan, Singapur a Hongkong, který má statut zvláštního administrativního regionu v rámci Číny⁷.

Transformující se (tranzitivní) ekonomiky

Tato skupina v době svého vzniku na počátku 90. let zahrnovala bývalé centrálně plánované ekonomiky střední a východní Evropy, státy bývalého Sovětského svazu (Rusko, Ukrajina, Bělorusko, pobaltské republiky, kavkazské republiky a středoasijské republiky) a Mongolsko. Společnou charakteristikou těchto ekonomik je **proces ekonomické transformace**, který byl zahájen počátkem 90. let s cílem přejít od centrálně plánované ekonomiky k ekonomice tržní.

Skupina transformujících se (tranzitivní) ekonomik byla od počátku vnitřně diferencovaná: některé země začaly realizovat transformační proces v situaci, kdy se svými charakteristikami blížily rozvinutým ekonomikám (státy střední Evropy), jiné vykazovaly spíše znaky rozvojových ekonomik (zejména středoasijské republiky bývalého SSSR).

V roce 2004 a 2007 se celkem 10 transformujících se zemí stalo členy Evropské unie, což je možné považovat za završení jejich transformačního procesu. Některé z těchto zemí IMF ve svých statistikách již řadí mezi rozvinuté ekonomiky (včetně České republiky), výjimkou jsou Bulharsko, Maďarsko, Litva, Lotyšsko, Polsko, Rumunsko, který jsou stále zahrnuté do skupiny **vynořujících se trhů a rozvojových ekonomik**.

Přechod od centrálně plánované ekonomiky k ekonomice tržní probíhá také v několika dalších zemích (Čína, Kambodža, Laos, Vietnam a některé africké země).

⁵ Statistiky IMF nezahrnují všechny země. Nejsou zde zahrnuté státy, které nejsou členy IMF (např. Kuba nebo Severní Korea) a jejichž ekonomiky IMF nemonitoruje.

⁶ Společně s Ruskem pak uvedené země tvoří skupinu G8.

⁷ Asijské nově industrializované země do této skupiny zahrnuje Mezinárodní měnový fond od poloviny 90. let. Na rozdíl od IMF je statistiky OSN uvádějí i nadále mezi rozvojovými zeměmi. Viz např. *UN. World Economic and Social Survey 2013*. New York : UN, 2013, s. XXX

Tyto země se však ve statistikách mezinárodních organizací i nadále řadí k rozvojovým zemím vzhledem k nízké hodnotě produktu připadajícího na jednoho obyvatele.

Rozvojové ekonomiky

Skupina rozvojových ekonomik zahrnuje všechny ostatní země. Jde o velmi heterogenní skupinu. Životní standard je v těchto zemích nižší než v zemích rozvinutých, mnoho rozvojových zemí je silně zadlužených. Většina rozvojových zemí je odkázaná na dovoz vědeckotechnických poznatků a moderních technologií. Podle regionálního hlediska se rozvojové ekonomiky obvykle člení na **země Afriky, Asie, Středního východu, Latinské Ameriky a Oceánie**. Jak ukazuje dosavadní vývoj, v této skupině zemí se nejvýrazněji projevuje diferenační proces.

S jiným členěním zemí se lze setkat ve statistikách **Světové banky**. Tato instituce při členění zemí vychází z jediného kritéria, a to z výše hrubého národního důchodu na obyvatele⁸. Na základě tohoto kritéria rozlišuje Světová banka rovněž tři skupiny zemí:

Země s nízkým důchodem

HND na obyvatele za rok 2012 činil v těchto zemích maximálně 1035 USD. V roce 2013 Světová banka uvádí v této skupině 36 zemí, většina z nich je z Afriky, dále do této skupiny patří např. Afghánistán, Bangladéš, Kambodža, Severní Korea, Haiti, Kyrgyzstán a Tádžikistán.

Země se středním důchodem

Tuto skupinu tvoří dvě podskupiny:

- ***země s nižším středním důchodem***
Skupinu tvoří v roce 2013 celkem 48 zemí, které vykazují HND na obyvatele za rok 2012 v rozmezí od 1 036 do 4 085 USD: např. Egypt, Nigérie, Zambie, Filipíny, Indie, Indonésie, Vietnam, Bolívie, Honduras, Paraguay, Arménie, Gruzie, Moldávie, Ukrajina a Uzbekistán.
- ***země s vyšším středním důchodem***
Skupinu tvoří v roce 2013 celkem 55 zemí, které vykazují HND na obyvatele za rok 2012 v rozmezí od 4 086 do 12 615 USD: např. Angola, Alžír, Namibie, Čína, Irák, Írán, Malajsie, Thajsko, Argentina, Brazílie, Mexiko, Peru, Kuba, Bosna a Hercegovina, Bulharsko, Maďarsko, Rumunsko, Srbsko, Azerbajdžán, Bělorusko, Kazachstán a Turkmenistán.

Země s vysokým důchodem

V roce 2013 tuto skupinu tvoří 75 zemí, které za rok 2012 vykázaly HND na obyvatele minimálně 12 616 USD. Do této skupiny je zařazená většina evropských zemí (s výjimkou zemí vyjmenovaných v předchozích skupinách), USA, Kanada, Austrálie, Japonsko, Nový Zéland, Hongkong, Jižní Korea, Singapur, Tchaj-wan, Brunej, Izrael, Kuvajt, Spojené arabské emiráty a další. **Česká republika** byla do této skupiny zařazena

---

⁸ WB. *Country Classification* [online]. Washington : World Bank, 2013, dostupné na <http://data.worldbank.org/about/country-classifications>

v únoru 2006 jako jedna z prvních zemí, které prošly procesem ekonomické transformace.